

ELEONORA EPOSTEN

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENINGIS TIDNING

Nummer 3, september 2012 Årgång 21

Anders Florgård beböver material till smedjan. Någon?

Smedjan saknar verktyg!

För många år sedan hade nästan alla gårdar på Lovö en egen smedja. En av de få som finns kvar ligger i Hogsta och förvaltas av Lovö Hembygdsförening. Smedjan är i full gång efter renovering av bl.a. taket men där saknas smidesverktyg av olika slag.

Nu när renoveringen är nästan klar vill jag uppmana Hembygdsföreningens medlemmar att leta i verkstäder, källare och förråd efter verktyg som kanske bättre kommer till användning i Hogstasmedjan än att ligga och samla damm någon annanstans.

Smidesverktyg är ju lite speciella och har ganska liten användning i en snickarverkstad.

Av intresse är tänger av olika slag, avskrotningsverktyg, alla slags hammare (kul-, sätt-, käl- och planhammare), nageljärn (för spikstillverkning), hålstamp, kona, sänkverktyg och nitverktyg.

Den som har något av ovanstående och känner för att skänka verktyget till Smedjan (för användning och bevarande) var vänlig ring 070-3121052 så kommer jag och hämtar.

Smidesjärn av alla dimensioner tas också tacksamt emot.

Kanske någon kan tipsa om var det finns en fjäderhammare till salu?

Anders Florgård
Ansvarig för smedjan i Hogsta

Ordförandens spalt

”Enade vi stå, söndrade vi falla” (Talesätt sedan antikens Rom). När fienden verkar oöverbinnerlig behöver vi ny strategi. Vad kan vi göra när JO låter ministrar bryta mot lagar och förordningar (ministerstyre) och politiska beslutsfattare inte följer sina partiers program eller principbeslut? Och när resultaten av Trafikverkets utredningar är klara innan utredningen ens har inletts. Men vi fortsätter att bråka. Ju längre vi kan skjuta upp byggstarten desto mer ökar sannolikheten att stoppa hela projektet Förbifart Stockholm.

Tänk om vi kan bilda så stark opinion att partierna bakom Förbifarten blir rädda att tappa många väljare vid riksdagsvalet 2014. Många kunniga och aktiva personer måste ge järnet. Vi ser oss omkring efter samarbetspartners, både inom och utanför kommunen.

Vi samarbetar redan med Mälaröarnas naturskyddsförening och självklart samordnar vi oss med föreningen Rädda Lovö (se Krister Skånbergs JO-anmälan). Ekerö/Munsö hembygdsgeningsförening är en möjlig samarbetspartner (se Lars Gunbergs artikel). Centerpartiet i Ekerö kommun är intressant med sin avvikande linje (se intervjun med Solveig Brunstedt). Alternativ Stad är både självständig förening sedan 41 år och Jordens Vänners stockholmsavdelning (se artikeln av Göran Folin). I nätverket av organisationer ingår även Drottningholms Bastu Badar Bröder (se artikeln).

Lovö är attraktivt byte för rovriddare genom historien. Under början av 1500-talet försökte den lede dansken ta kontroll över Lovö. Men de hade inte räknat med Peder Fredag, vars list knäckte danskarnas invasionen (se Peter Tuckers artikel).

Lovö hembygdsgeningsförenings centrum är Hogsta. Där ska vi utveckla ett hembygdsmuseum med hjälp av en mycket kompetent arbetsgrupp. Det yttre underhållet av våra tre byggnader är nästan klart. Under hembygdsgeningsdagarna lördag och söndag 8-9 september kan du medverka med rödmålning av Bagarstugan och Smedjan. Då arbetar också Idog bygg med att byta delar av Magasinet's ligande timmer och vår smed, Anders Florgård, har ässjan igång. Kaffe och bullar finns på mjölkpallen och kanske någon spelman strövar förbi.

Vi är en liten förening och vi behöver bli fler – både aktivister och stödjande medlemmar. Många intressanta uppgifter väntar på ditt engagemang. Ring mig 759 03 26.

Bertil Ottoson

Lovö – Kårsö – ett blivande reservat

I egenskap av handläggare på Länsstyrelsen blev jag tillfrågad av Hembygdsföreningen att skriva om reservatsbildningen på Lovö – Kårsö, Fågelön, m fl mindre öar söder om Kårsö.

Ur ett länsperspektiv utgör Lovö med kringliggande öar ett av de grönområden som geografiskt ligger närmast Stockholm. Många är de – kanske framför allt stockholmare boende i västerort – som utnyttjar Kårsö och Lovö som mål för sina utflykter och sin vardagsmotion.

Området utgör också den östligaste delen av Ekerökilen som sträcker sig långt in mot och förser den tätare bebyggda staden med en rad ekosystemtjänster.

Bildandet av ett reservat på Lovö – Kårsö tog fart i maj 2010. Arbetet är intimt kopplat till det avgörande steget för byggandet av E4 Förbifart Stockholm som togs av regeringen den 3 september 2009 då tillåtlighet gavs till projektet. Tillåtligheten förknippades med ett antal villkor varav ett var att ”Den inom korridoren närmare sträckningen, profilen och utformningen av väganordningarna ska planeras och utföras så att negativa konsekvenser för naturmiljön, kultur-

miljön samt landskapets övriga värden och funktioner så långt möjligt begränsas...” dessutom skulle ”...åtgärder vidtas så att de skyddade värdena i världsarvet Drottningholm inte hotas.” I skälen för regeringens

beslut framhölls även risken för följdexploateringar och i samband med det hänvisades till att Länsstyrelsen tidigare föreslagit att ett natur- och/eller kulturreservat ska bildas.

Att bilda ett

natur- eller kulturreservat enligt miljöbalken kan skapa goda förutsättningar för att tillvarata, stärka och utveckla natur- och kulturmiljövärden samt landskapets övriga värden och funktioner. Det skulle i just det här fallet även kunna fungera som en lagstadgad buffertzona till världsarvet Drottningholm.

Eftersom området är stort och innehåller både höga naturvärden och kulturmiljövärden så är vi två handläggare på länsstyrelsen med olika utbildningsbakgrund som arbetar tillsammans. Vi har en styrgrupp som består av representanter på chefsnivå från Trafikverket, Statens fastighetsverk, Naturvårdsverket,

”Arbetet är intimt kopplat till det avgörande steget för byggandet av E4 Förbifart Stockholm”

"...området är stort och innehåller både böga naturvärden och kulturmiljövärden"

FOTO: KENNETH BENGTSSON

Riksantikvarieämbetet och Ekerö kommun. Vi har även en arbetsgrupp med representanter för berörda markägare och förvaltare.

Vi har hittills genomfört litteraturstudier, initierat en handfull olika inventeringar och samtalat med berörda aktörer för att få kunskap om området och hur det nyttjas. Under förra året genomfördes en limnisk inventering för att ta reda på vilka naturvärden som finns i vatten- och strandmiljöerna. Vidare har en rekreationanalys gjorts för att få uppslag till vilka åtgärder som skulle kunna förbättra tillgängligheten för friluftslivet i området. En fördjupad ängs- och betesinventering av hävd-

gynnad biologisk mångfald knuten till bete och slätter är också färdig. Dessa tre inventeringar finns tillgängliga på vår hemsida.

Det har även gjorts en inventering av skogliga naturvärden, en kulturhistorisk utredning med fokus på markanvändning och en odlingslandskapsanalys. Parallellt har Fastighetsverket initierat ett vårdprogram som särskilt uppmärksammar fornlämningar och byggnader.

Vi har försökt träffa så många som möjligt som bedriver någon form av verksamhet eller aktiviteter i området, både enskilda, föreningar och andra organisationer—alltifrån vattenskidklubben till scouter och orienterare.

Ylva Othzén (fotograferad på sin brors gård i Hälsingland)

Vi har träffat representanter för Vattenverket, Sötvattenslaboratoriet och FRA, m fl.

Då områdets värden – vid sidan av friluftslivet – i första hand är knutna till odlingslandskapet och dess brukande vill vi särskilt lyfta fram möjligheterna till fortsatt jordbruksdrift och djurhållning i området. För att för egen del få bättre förståelse för jordbrukets förutsättningar gjorde jag praktik en dag på Lovö prästgård i vintras och fick mjölka, utfodra kor och mocka samt delta i visningar inom ramen för Arlas miniorverk-samhet. Vi har också anlitat en erfa-ren rådgivare för att tala med alla gårdsarrendatorer på Lovö om vilka behov och visioner man har när det gäller den framtida jordbruksdriften. En önskan om ökad samverkan var exempel på något som framkom .

Arbetet går nu vidare med att i

samarbete med markägare, förvaltare och arrendatorer ta fram en skötselplan och förslag till beslut. Parallellt ska vi försöka finna lösningar för finansiering av investeringar och långsiktigt löpande skötsel. Information är viktig och vårt arbete redovisas i nyhetsbrev som hittills utkommit med fyra nummer. Vi har även en hemsida och har genomfört två informationsträffar för allmänheten. Tillsammans med Fastighetsverket ska vi diskutera skyltning och andra informationsinsatser.

Förutom undertecknad arbetar Björn Carlberg med reservatet. Han är biolog och har arbetat med många andra reservatsbildningar. Björn övertar projektledarrollen efter Stefan Henriksson som går vidare till Naturvårdsverket. Den tidsplan vi nu arbetar efter tar sikte på att reservatet ska vara färdigt för invigning på försommaren 2014.

För er som vill följa arbetet med reservatsbildningen så rekommenderar vi att läsa nyhetsbrev och den information som finns på vår hemsida: <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/lovoreservat/>

Men ni är även välkomna att kontakta mig eller Björn Carlberg.

Ylva Othzén
Landskapsantikvarie
Länsstyrelsen i Stockholms län

Tema Förbifarten:

Krister Skånberg JO-anmäler Länsstyrelsen och landshövdingen

Ju mer vi kan bråka desto längre skjuts Förbifartens byggstart på framtiden och desto mer fakta och tvivel kommer fram. Jag hoppas naturligtvis att den samlade tyngden av allt som talar emot Förbifarten slutligen leder till projektets undergång. Krister Skånberg bidrar med sin JO-anmälan.

Varje vägbyggnadsprojekt ska förutom en detaljerad arbetsplan ha en miljökonsekvensbeskrivning. Den måste ta upp allt som kan vara miljörisker enligt Miljöbalken och annan miljörelaterad lagstiftning. Efter remissgång och revidering ska den slutligen godkännas av regeringen. Det räcker alltså inte med att godkänna arbetsplanen för den fysiska vägen. Projektet får inte riskera att skada människor eller miljö. Nåja, så ser teorin ut. I verkligheten finns inga garantier. Därför är EU-reglerna för Natura 2000-området Edeby ekhage en kritisk fråga för anslutningen av väg 261 till Förbifart Stockholms tunnel.

Tunnelluften är nog numera den mest kritiska frågan för Trafikverket.

Det finns ingen känd teknik att rena de höga koncentrationerna av förorenad luft i tunneln till acceptabla nivåer. Det vet både Trafikverket och Länsstyrelsen, som inte får godkänna Förbifartens arbetsplan om människors hälsa kan äventyras. Men det har Länsstyrelsen gjort ändå och det är grunden för Krister Skånbergs JO-anmälan.

Några citat: "Länsstyrelsen anser sammantaget att arbete återstår för att säkerställa att alla människor ska kunna använda sig av tunneln utan risk för negativa hälsoeffekter på grund av luftkvaliteten. Trafikverket har hittills inte kunnat visa hur dessa luftföroreningsproblem ska kunna lösas....det finns inga garantier för att det går att åstadkomma lösningar som gör E4 Förbifart Stockholm användbar för sitt syfte. Därför är det fel att tillstyrka Arbetsplanen innan Trafikverket i fullskaleförsök kan visa att det går att sänka de luftföroreningshalter som olika trafikantgrupper i huvudtunneln riskeras att utsättas för i högtrafik till nivåer som

Krister Skånberg (mp): Trafikverket har hittills inte kunnat visa hur utföringsproblemen i Förbifart Stockholms tunnel ska kunna lösas.

enligt då föreliggande forskningsresultat är ofarliga även för grupper som visats vara känsliga.”

Länsstyrelsen använder ett etiskt märkligt resonemang när man säger att de högre luftföroreningarna i tunneln motvägs av att luftföroreningarna på ytan minskar. ”Jag hävdar att det inte får vara förenligt med läns-

styrelsens och landshövdingens uppgifter och ansvar att acceptera att en verksamhet man är satt att övervaka får utsätta vissa grupper för ökade hälso- och dödsfallsrisker med hänvisning till att det totalt sett (om man har räknat rätt!) sparar liv eller åtminstone inte ökar antalet för tidiga dödsfall.”

”Jag hävdar sammanfattningsvis,, att länsstyrelsen genom sin beredning av ärendet och landshövdingen med sitt beslut att tillstyrka arbetsplanen för E4 Förbifart Stockholm har begått tjänstefel...”

JO-anmälan är underskriven av Krister Skånberg den 8 augusti 2012.

De som vill veta mer om luftföroreningar i tunnlar kan maila mig så skickar jag Bertil Forsbergs rapport från 2009, en sammanfattning om den forskning som finns om luftföroreningar i tunnlar.

Bertil Ottoson
bertil.ottoson@mail.amnesty.se

Tema Förbifarten:

Politikens dilemma eller Vad kan man egentligen göra?

Vår styrelse har med intresse och nyfikenhet uppfattat att Centern i Ekerö kommun har en annan uppfattning än resten av partiet om Förbifart Stockholm och hotet mot Lovös kultur- och naturvärden. Jag uppdrogs därför att resonera med kommunens ledande C-kraft, Solveig Brunstedt. Vi träffades en vacker fredagsförmiddag på Solveigs altan med utsikt över en vacker naturtomt sluttande mot Hovgårdsfjärden. Resonemanget handlade både om Förbifart Stockholm, hotet mot världsarvet Drottningholm och andra viktiga politiska frågor.

Solveig är akademiker inom områdena bebyggelsehistorik, arkeologi, konsthistoria och kulturgeografi – nyligen pensionerad från Riksantikvarieämbetet. Hon är också C-politiker med tunga kommunala uppdrag och även vanlig människa med stor familj.

– Alla mina tre personer är emot Förbifarten, säger Solveig. Men vad hjälper det nu. Jag är dubbelt bakbunden. C i Ekerö kommun har hela tiden varit emot Förbifarten. Men beslutet är fattat. Regeringen har givit

sin tillåtelse och partierna i alla länets kommuner vill ha Förbifarten, även Stockholms läns C-distrikt. Det vi inom Ekeröcentern kan göra är att sprattla emot litet. Vi har skrivit särskilda yttranden och arbetar för att mildra följderna på Lovö, till exempel var ventilationstornen ska ligga och hur de ska se ut.

Riksantikvarieämbetets chef, Inger Liliequist, gick med på Trafikverkets förslag med två trafikplatser på Lovö vid ett möte i slutet av 2010. När ämbetets handläggare fick reda på uppgörelsen blev de bestörta eftersom alla tidigare utredningar och yttranden varit starkt kritiska till det alternativet (alt 1). Inger Liliequists beslut gick emot RAÄ:s instruktion och de lagar som ska ligga till grund för RAÄ:s verksamhet. Detta var grunden för Lovö hembygdsförenings JO-anmälan mot RAÄ:s chefer.

Solveig kan inte se att det i dag finns någon framkomlig väg att stoppa Förbifarten. Hon tror inte något kan stoppa Förbifarten. Jag nämnde de höga partikelhalterna i tunneln. En

Solveig Brunstedt hemma i sitt stall på Munsö.

ansedd forskare beräknar att PM10-halten i tunneln under högtrafik beräknas bli 4000 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ jämfört med gränsen för hälsofarlig luft på högst 400 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Det innebär att bussar inte kan köra i tunneln av arbetsmiljöskäl. Men Solveig har följt Förbifartsprocessen mycket noga. Utredningarnas resultat är klara redan innan utredningarna inleds. Diagonal Ulvsunda var klart bättre än Förbifarten och varken den eller Kombinationsalternativet utreddes ordentligt. Läget för påfarterna på Lovö var redan beslutade. Bara för syns skull redovisade Trafikverket andra alternativ.

– Ett stort problem är att besluts-

fattarna inte ser konsekvenserna av sina beslut, säger Solveig. Det är delen som styr medan helhetsbilden saknas. Skyddet för kulturvärden är till exempel för svagt. Det borde finnas Kultura 2000-områden som har samma starka EU-skydd som Natura 2000-områden.

Just partikelhalterna i tunneln är grunden för Krister Skånbergs (Rädda Lovö) JO-anmälan av Länsstyrelsen och landshövding Chris Hiester. Se artikeln i detta nummer av EP.

Bertil Ottoson

Tema Förbifarten:

När vi överlämnade ett fång rosor till Trafikverket...

Fredagen den 17 augusti var jag med på en intressant manifestation utanför Trafikverkets kontor i Solna. Temat var dels att tacka för att man i en utredning kommit fram till att antalet bilar måste minska för att vi ska kunna uppnå miljömålen och dels att vi nu har hittat 28 miljarder som kan investeras i kollektivtrafik.

Utredningens slutsats är att det inte räcker med att bilarna utvecklas tekniskt och att andra bränslen används. Antalet bilar måste ner. Kollektivtrafiken måste byggas ut.

Jordens vänner hade ett sommarläger på Hästa gård, Järvafältet, där fredagen helt ägnades åt trafikfrågor med fokus på Förbifart Stockholm. Under förmiddagen förelästes och diskuterades fossilbränsle drivna fordon och alternativa vägar att klara storstadens transportproblem. Efter lunch åkte vi till Trafikverket. Vi hade förberett vår manifestation och önskade att någon chef skulle möta oss för att ta emot våra hyllningar med sång, blommor och korta tal. Föremålen för vår hyllning var de djärva tjänstemän som vågade komma fram till att antalet bilar måste minska samtidigt som andra tjänstemän planerade för en stark ökning av biltrafiken i Stockholm.

När vi kom fram till Trafikverket såg vi att vår manifestation väckt intresse. Folk stod på taket och tittade ner på oss när vi ordnade oss i en halvcirkel för att sången skulle få bättre effekt. Vi hade en operasångare bland oss och sången blev stark. Eko-kören stod i centrum och texterna hade skrivits till kända melodier, som fått nya miljöaktiva texter.

Som representant för Nätverket Stoppa Förbifarten Nu hade jag ombetts tala i tre minuter om Förbifartens ekonomi. Mitt budskap var att Riksdagen har beslutat att alla stora infrastrukturella investeringar ska vara samhällsekonomiskt lönsamma. Trafikverkets kalkyl har stora brister och bristerna är systematiska. Intäkter överdrivs och kostnader underdrivs. Kalkylen kan inte kontrolleras på grund av att källhänvisningar till fakta och metoder saknas. Kostnaderna i Trafikverkets kalkyler brukar vara

underskattade. Norra länken har blivit 6 gånger dyrare än kalkylerat, Södra länken 4 gånger dyrare. Siffrorna är inflationskorrigerade. De 28 miljarderna kan bli bortemot 100. Stora lån måste tas för att kunna betala byggkostnaderna. Skulderna kan bli ett grekiskt berg som bara växer. Min sammanfattning i ett ord blev: Usch!

Vi överlämnade ett fång rosor till Trafikverkets djärva tjänstemän och sjöng till deras ära en nyskriven sång. Många foton togs och finns nu troligen någonstans i den digitala rymden.

Ibland tänker jag på hur det började. Hösten 2007 diskuterade Drottningholms Bastu Badar Bröder (DBBB) Förbifarten. Någon frågade om inte jag skulle vilja skriva ett remissvar på Vägverkets utredning. På den tiden trodde jag att människor och myndigheter verkligen kunde på-

verka utredningar. Jag läste Vägverkets utredning samt Naturvårdsverkets och SIKAs (Statens Institut för Kommunikationsanalys) och några ytterligare remissvar. Det var inte så svårt att se de principiella bristerna i Vägverkets utredning. Jag presenterade texten i DBBB och föreslog att vi skulle försöka få hela föreningslivet på Lovö att skicka in remissvaret gemensamt. Det gick bra.

När Nätverket Stoppa Förbifarten Nu bildades vid ett sammanträde på Naturskyddsföreningen 2008 presenterade vi oss för varandra. När jag valde att representera DBBB möttes det av både leenden och skratt. Nu väljer jag att representera Lovö Hembygdsförening. Nätverket består i dagsläget av representanter för 21 organisationer, bl.a. Föreningen Rädda Lovö.

Bertil Ottoson

Tema Förbifarten:

Varför ska vi samarbeta med Jordens Vänner – Alternativ stad?

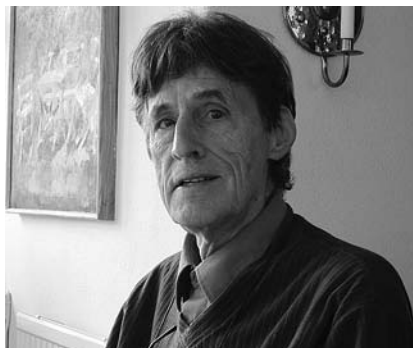
Varför ska en liten lokal organisation som Lovö Hembygdsförening samarbeta med en världsomfattande miljöorganisation som Friends of the Earth, störst av alla miljöorganisationer med mer än fyra miljoner medlemmar? Vad motiverar ett samarbete?

Skälen att samarbeta är många. Det har vi i Jordens Vänner lärt av 40 års arbete med miljö och solidaritet. På den globala nivån samarbetar vi inom Friends of the Earth International med systerorganisationer i 70 länder och med stora internationella aktörer i frågor som klimatet, regnskogarna, vattentillgången, artrikedomen etc. Nationellt samarbetar vi ofta med de andra stora miljöorganisationerna och med fackliga och solidaritetsorganisationer. Och lokalt finns det alltid frågor som kräver samarbete för att man som folkrörelse ska ha chans att kunna påverka. För även om vi ofta tänker globalt så är det ju lokalt man handlar för det mesta.

I stockholmsområdet är stadsmiljögruppen Alternativ Stad vår lokala grupp vid sidan av lokalavdelningen

Jordens Vänner-Stockholm. Och för Alternativ Stad har samverkan ända sen starten för mer än 40 år sedan varit en del av själva livsluften.

På 70-talet hade Alternativ Stad ett intimt samarbete med bl a byalag och hembygdsföreningar för att trycka på politikerna om träffpunkter både inomhus och utomhus vid sidan av de kommersiella samt om säkrare trafik för dagis- och skolbarnen. Särskilt innerstan plågades av den svällande bilismen som politikerna ville premiera med breddade gator och nya parkeringshus.

Göran Follin

Hela det gamla Klara höll på att rivas för att ge plats för bilarna och för storföretagens, bankernas och den statliga byråkratins huvudkontor. Det mynnade ut i ”slaget om Brunkeberg” och Almstriden, där en rad organisationer och nyväckta stockholmare med Alternativ Stad i spetsen lyckades stoppa de vildaste planerna på att riva stora delar av den gamla 1700- och 1800-talsbebyggelsen. Inte minst var det bristande medborgarinflytande som kom att stå i fokus. Folk var upprörda och arga över alla rivningarna som man inte haft möjlighet att påverka. Och när det kom fram att almarna i Kungsträdgården skulle sågas ner för att ge plats för en T-banestation mitt i parken och att nya rivningar kring Jakobs kyrka skulle göras för att en bilväg skulle dras fram tvärsigenom Kungsträdgården. Då byggdes en stämning upp – ”hit men inte längre”.

Segern i Almstriden blev viktig för den nya miljörelsen och för det folkliga kravet att ha något att säga till om också mellan valdagarna vart tredje år. Och makthavarna blev märkbart försiktigare i sina beslut.

En annan minnesvärd seger för det breda samarbetet mellan olika folkrörelser och aktionsgrupper var 90-talets mångåriga kamp mot det s.k. Dennispaketet som bokstavligt skulle bana väg för bilismen med en

rad nya vägutbyggnader, bl.a. Västerleden som Förbifarten kallades på den tiden och som skulle gå över jord i ungefär samma sträckning.

Men vägbyggarkrafterna gav inte upp. De gamla planerna lades bara i byrålådan och har nu plockats fram igen. Och återigen är samarbete mellan olika organisationer och enskilda nödvändigt om man ska kunna vinna. Nätverket Stoppa Förbifarten är ett uttryck för det och där är de olika medverkande organisationerna lika viktiga med sina olika utgångspunkter, alltifrån att värna den lokala miljön till att värna det globala klimatet genom minskade utsläpp av växthusgaser. I nätverket samverkar 21 organisationer av olika slag, bl.a. Lovö Hembygdsförening.

Än viktigare är samarbetet mellan folkliga organisationer i ljuset av att vi har att göra med välorganiserade krafter som trycker på för att bygga ut vägarna och bilismen på kollektivtrafikens och cykeltrafikens bekostnad, t.ex. bilfabrikanterna, oljeindustrin, vägbyggnadsföretagen, markexploatörerna, bilorganisationerna som alla getts ökat inflytande på politiken. Vi måste vara den nödvändiga motvikten till dessa.

Tillsammans.

Göran Folin

Bronsålder på Lovö

(ca 1800 f.Kr – ca 400 f.Kr)

Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet under ledning av docent Bo Petré har under många år bedrivit arkeologiska utgrävningar på Lovö. Resultaten presenteras löpande i en artikelserie i Eleonoraposten under år 2012 och 2013: Stenålder på Lovö (fortsättning i nr 2), Bronsålder på Lovö, Äldre järnålder på Lovö och Yngre järnålder på Lovö.

Bronsåldern är forskningsmässigt fortfarande en gåtfull och relativt outforskad period, inte minst i Mälardalen. På Lovö är fornlämningarna från bronsålder väl företrädade. Både gravar och boplatser är kända och några har undersökts av Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet. De ca 30 kända gravarna ligger spridda över nästan hela Lovö oftast i krönläge medan boplatserna huvudsakligen återfinns på moränslänterna utmed dalgångarna med kontakt med dåtida betesmarker.

Lämningarna från äldre bronsålder är (liksom från stenålder) fåtaliga men vid bronsålderns mitt ca 1100 f.Kr. sker en markant ökning av fornlämningar, främst boplatzlämningar.

Landskapet

Under bronsålder sker en förändring av landskapets utseende på Lovö och därmed förändras de ekonomiska förutsättningarna för människorna.

Under stenålder och äldsta bronsålder låg dagens åkerytor (som ligger på en nivå av 10-20 meter över havet) under vatten och bildade långgrundade vassvikar och fjärdar. Under bronsålder blev genom landhöjningen dessa ytor våtängar och betesmarker och gav goda förutsättningar för ett rikt bete för kor och får. Pollendiagrammet för Lovö visar att landskapet då hade mycket gräs och enbuskar. Just enbuskar är en god indikator på ett betat landskap eftersom betesdjuren håller landskapet öppet och soligt vilket gör att enbuskar trivs. I de högst belägna åkerytorerna som ofta består av bördig glaciärrer hade man redan börjat odla, men huvudnäringen var under hela bronsåldern boskapsskötsel. Landskapet hade en pastoral prägel i denna herdekultur. I och med att landskapet sakta höjde sig över havet frigjordes mer mark, framför allt i dalgångarna och mot bronsålders slut blev förutsättningarna för odling bättre.

Boplatser/aktivitetsytor

På ett drygt 10-tal ställen på Lovö finns s.k. boplatzlämningar från bronsålder. Dessa består av ca 15-80 meter stora ytor med svart fet fosfatrik jord med mängder av spridda eldskadade knytnävsstora stenar s.k. skärvstenar, hundratals keramikskärvor, facetterade knackstenar, stolphål, härdar och sotgropar och enstaka enkla kvarts- eller flintredskap och enstaka ben/tandfragment från nöt eller får/get. Kulturlagret kan vara upp till ca 4 dm djupt. Boplatserna är i regel skadade i samband med att järnåldersgravfält har anlagts på samma ytor.

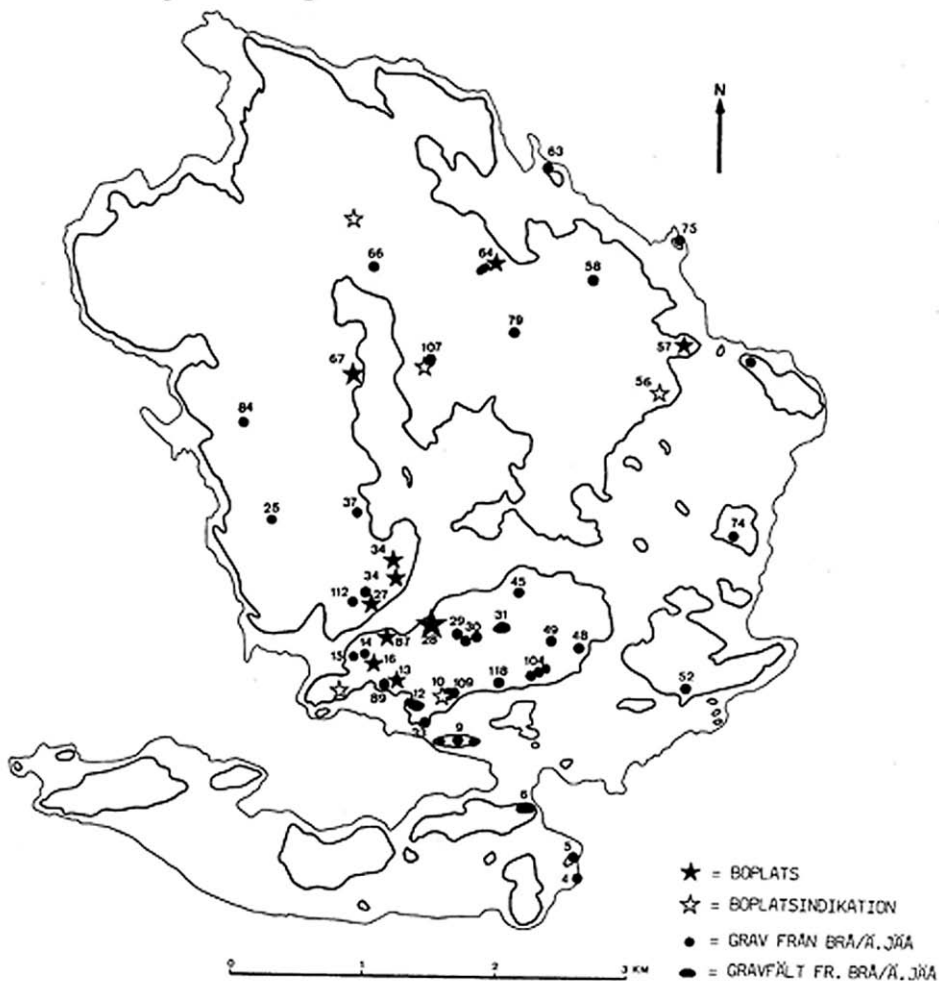
Skärvsten i stora mängder är mycket vanligt på bronsåldersboplatser och en länge gäckande fråga i bronsåldersforskningen har varit vilken funktion skärvstenen haft. Koksten, ölframställning, läderbearbetning och kultiska handlingar är några förslag som diskuterats.

På Lovö har under senare år kunnat konstateras en viss struktur i boplatstytorna. Koncentrationer av skärvsten finns främst runt eller i anslutning till en härd. Det verkar som att man kan ha "återanvänt" samma härd några gånger. Spridningen av de dm-stora runda eller facetterade knackstenarna ligger runt härdarna. Det finns ungefär 1 knacksten per 1 kubikmeter skärvsten och runt en härd kan finnas upp till ett 10-tal knackstenar. De facetterade knackstenarna

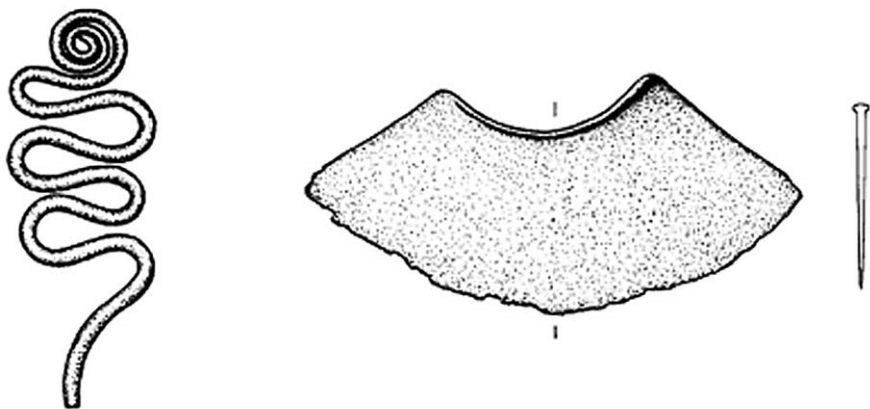
tyder på att man vid bultning hållit stenen i samma läge under en tidsbestämd bultningsprocess som skapat facetterna. Spridningen av keramikskärvor tycks också i stort sett ligga runt härdarna. Keramik kärnen har varit av olika typer med varierande ytbehandling, dels stora med grov (rabbig) fingerstruken yta och dels medelstora med vinklad buk och ibland med svartglättad yta samt små koppar. Jorden i boplatstytorna är sot-svart och ger ett "fett" intryck och har höga fosfatvärden vilket torde innebära organiskt spill. De fåtal ben som framkommit har varit från nötkreatur och får. På några av dessa boplatser har framkommit stolphål och rektangulära ramliknande stenkonstruktioner som kan tolkas som rester från byggnader. På boplatserna Raä 34S, Berga/Lunda, kan ett flertal sådana ha stått intill varandra på en terrasserad yta.

Tolkningen av vad som har framkallat dessa boplatzlämningar är inte självklar och det traditionella begreppet "boplatser" kanske bör kompletteras med "aktivitetsyta" eftersom ett visst mått av "produktionsprocess" kan skönjas. Genom det kraftigt betade landskapet under bronsålder har man av allt att döma haft stora boskaphjordar och möjligen kan dessa boplatser eller aktivitetsytor ha uppkommit i samband med herdekulturens återkommande slaktritualer. Produkter från djurhållningen, t.ex.

Lovö ca 1000 - 800 f.Kr. Grov linje = 15 m.ö.h. Raä nr.
 Boplatser och gravar från bronsålder

Lovö vid bronsålderns mitt ca 1000 f.Kr med kända gravar och boplatser markerade. Grov linje=strandlinjen. Vikarna mitt på Lovö började genom landhöjningen att grundas upp och gav uppbov till stora våtängar och goda betesmarker. Boskapskötsel blev huvudnäringen. De största boplatserna finns vid Söderby Raä 28 och Lunda/Berga Raä 34.

Spiralhuvudnål (spetsen saknades) och rakkniv av brons från bronsåldersgraven A 38 på Raä 28, Söderby, Lovö. Fynden kan dateras till bronsålderns slutskede (period 6).

hudar, skinn, läder, benföremål, mejeriprodukter etc. han ha varit en viktig handelsvara i utbyte mot t.ex. bronsföremål som vapen och smycken, textilier etc.

Skålgropar

På några platser på Lovö finns s.k. skålgropar. Dessa utgörs av små, några cm stora knackade fördjupningar i berget eller i stenblock och är vanliga under bronsålder och hör till den s.k. hållristningstraditionen med ristade bl.a. skeppsfigurer, människofigurer och djur. De har troligen knackats i samband med kultiska handlingar. Några skeppsfigurer har ännu inte påträffats på Lovö men ett 20-tal skålgropar finns i ett stenblock på en åkerholme öster om Berga gård

och sju skålgropar finns i en bergshäll vid Lunda/Berga (Raä 34). I ett stenblock vid åkerkanten söder om Söderby gård (Raä 103) finns ett 10-tal skålgropar.

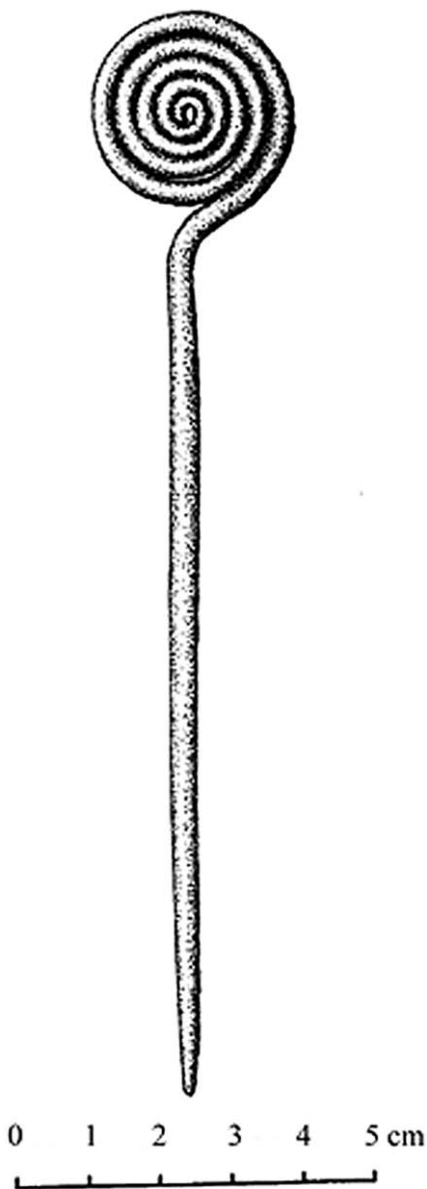
Gravarna

På Lovö finns ca 30 gravar från bronsålder. Gravar i ett område som Lovö utgör tyder på bofast befolkning. Gravarna utgörs av rösen och stensättningar och ligger oftast enstaka högt på berg eller åsar. Troligen har de avsiktligt exponerats utåt för att markera reviret. Ett 10-tal har undersökts och alla är brandgravar med rester av brända ben från människa. Ibland kan ingå rester från en harts-tätad svepask eller ett keramik-kärl som benen har legat i. Alla har inte

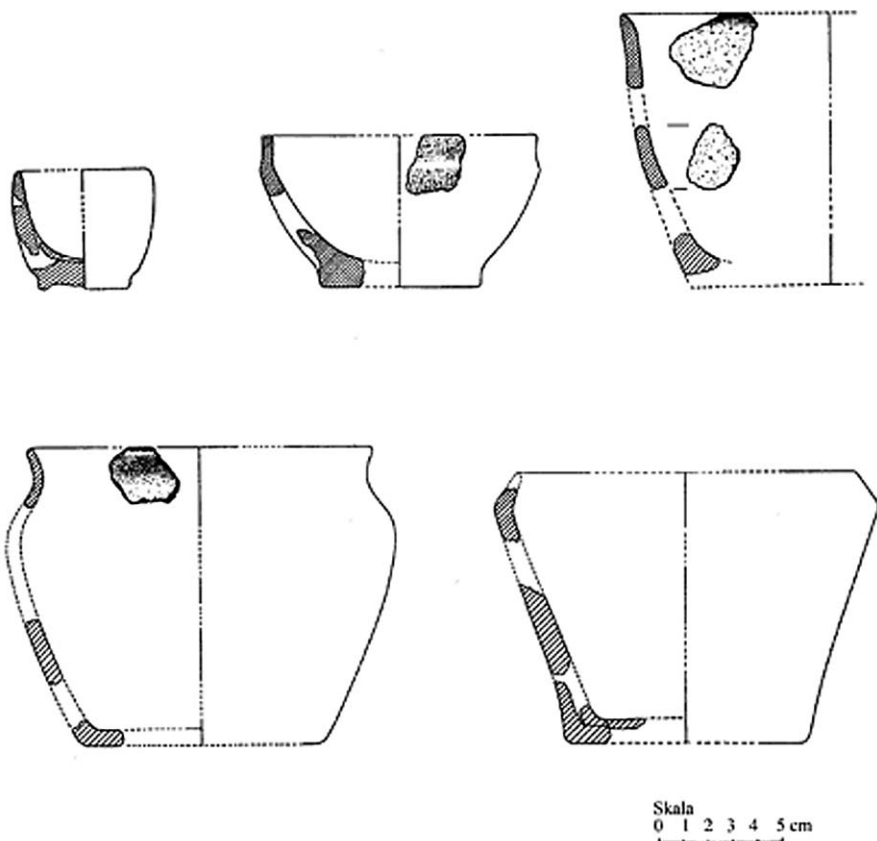
blivit begravda på detta sätt, kanske bara en person per generation. Troligen har högst ett par normalstora familjer levat samtidigt på Lovö under yngre bronsålder.

De hittills äldsta gravarna kan dateras till omkring 1000 f.Kr. och de yngsta av denna typ till omkring Kr.f. Gravarna varierar i storlek från ca 3 till 12 meter i diameter. En viss gravtypsförändring kan ses över tiden, från rösetypen till stensättningstypen. I slutet av bronsåldern finns begynnande gravfält, dels på Lunda/Berga Raä 34 och dels på Söderby Raä 28. De brända benen lades i keramikkrärl eller i svepaskar av lindbark eller näver.

I några gravar har framkommit metallfynd, oftast av brons men även av järn. I en stensättning söder om Söderby gård på fornlämning Raä 12 framkom dels några ornerade bronsringar och dels en armbygel av järn. Järnföremål finns redan under bronsåldern men är ovanligt. Vanligare är t.ex. spiralhuvudnålar av brons. En sådan framkom i en gravliknande konstruktion på Raä 27, Lunda och i en grav från yngsta bronsålder på Söderby Raä 28 framkom en spiralhuvudnål och en rakkniv tillsammans med brända ben från människa och hund. Hunden i gravsammanhang är ett nytt inslag under yngsta bronsålder. Fynden från bronsålder tyder på internationella kontakter. Såväl keramik som bronser har ett liknande

Spiralhuvudnål av brons från A 19 på Raä 27, Lunda, Lovö.

Exempel på gravkeramik från yngre bronsålder på Lovö (från Raä 34, Lunda/Berga).

utseende och framställda med liknande teknik över stora områden.

Bronsålderns slut

Vi ser bl.a. i C14-analyserna att ca 400-300 f.Kr. upphörde bronsålderns boplatser/aktivitetsytor och i pollen-diagrammet över Lovö avtar enbus-

karna och landskapet växer delvis igen. En genomgripande förändring i det ekonomiska systemet tycks ha skett. Från en huvudinriktning på betesdrift och boskapsskötsel övergick man till mer odling. Genom landhöjningen hade våtmarkerna (de nuvarande åkermarkerna) med tiden

dränerats upp och man kunde börja odla. Denna omställning till mer odling skedde i samband med ett något kyligare klimat några århundraden före Kr.f. Detta innebar stora förändringar i samhället. T.ex. så började man att vinterställa djuren vilket krävde nya byggnader för lagring av vinterfoder. Nya skörderutiner fick därmed införas med inhägnade åker-rytor och inhägnade ytor för vinter-

fodret. Gödslet från vinterstallningen spreds på åkrarna för bättre skörd. Man blev bofast och beroende av ett närområde där åkerytan var ”centrum”. Det privata med ägande och gränser och nya arbetsformer och familjens egna gravfält blev nya viktiga inslag. Denna nya mer jordbrukande ekonomi har fortgått ända in i våra dagar.

Bo Petré

Peder Fredag spejar över Estbröte

SAGAN OM PEDER FREDAG

I Starbäcks ”Berättelser ur Sveriges Historia, 1886”, hittar man följande text. Det gäller händelserna på Lovö, julafton, 1521, under Gustavs Vasas belägring av danskarna i Stockholm.

“På Lovön låg Peder Fredag med 500 man, och det var honom och hans jultunna, som danskarna från Stockholm aktade göra ett gästabetesök sjelfa julaftonen. Lägret här på ön stängde nämligen all tillförsel till

Stockholm från Mälaren, och därför var det framförallt nödvändigt att söka upphäfvä detta. Ett tusen femhundra man inskeppade sig därför i Stockholm på skutor och skärjebåtar till ett antal af 40 och gåvo sig af i riktning åt Lovön, görande sig säkra på om framgång i anseende till den svenska styrkans ringhet.

Men Peder Fredag var en man som passade för sin plats. Tapper, modig

och rik på utvägar hade han inte sport fiendens anslag för än han hade gjort upp en plan till deras mottagande. Han ställde sexton karlar försedda med stridshorn här och der på höjderna i skogen omkring Glia och befälte dem att, så fort som de hörde det blåsa till strid i lägret, skulle den ena efter den andra också blåsa till strid. Utan att ana något nalkades de fientliga skutorna stranden vid Glia – länsmansgården låg, der nu Drottningholms slott är beläget – och folket steg i land och satt sig i rörelse mot lägret, som de trodde sig utan svårighet kunna taga.

Då blåste det med ens till strid i hela lägret, och en mörk massa började skymta fram derifrån. Således hade man först ett stycke strid att bestå, innan man kom till julölet, men så mycket bättre skulle detta smaka. I och med detsamma hördes stridslurar ljuda från tvänne andra håll och omedelbart derpå något längre ifrån, och så rundt omkring i skogen. Svensk - arne hade oförmodadt fått förstärkning, hela skogen var full av folk, här var strid omöjlig. Och i ett nu kastade hela skaran om för att återvända till stranden. Men under tiden hade de mörka skuggorna ur det svenska lägret kommit allt närmare, och med oemotståndlig hastighet rusade Peder Fredag fram, medan lurarne ljudo i skogen och hela den dervarande hären tycktes komma allt närmare.

Hvarje tanke på motstånd uppgavs, och under flykten nedgjorde Peder Fredag och hans män tvåhundra fiender utom alla som omkommo i vattnet. Ty alla störtade sig ner på en gång utan någon ordning. Med skam och nesa kom återstoden tillbaka till Stockholm.”

Om denna berättelse innehåller ett uns av sanning bör 200 danska knektar ligga begravda på Lovö. Kanske under slottet, eller någonstans nära Kungsgården. Peder Fredags försvar av Lovö är en viktig del av öns historia, men spelar även en avgörande roll i landets historia. Dels därför att Danskarna förvägrades tillgång till Mäläröarnas matförråd, något som till slut ledde till att Stockholm föll i Gustavs händer. Men även för att det blev tydligt för Gustav att Lovö var av stort strategiskt värde, nyckeln till huvudstadens försvar. Man kan förmoda att det var därför han la så mycket energi på att köpa upp och byta till sig all mark på Lovö efter det att han blev kung. Hans syfte: att försäkra kronans kontroll över ön som en säkerhetsåtgärd för framtiden. Sedan dess har kungarnas och drottningarnas skyddande hand hållit alla oönskade inkrång på öarna bort. Det är därför Lovö är som den är idag – en unik, oförstörd berättelse om varje historiskt skede i Mälardalens utveckling, från stenåldern till idag.

Gustav Vasa var en listig härskare

med förmågan att bedöma människor. Han såg Peder Fredags kvalitéer som general, och gav honom uppdraget att försvara Lovö. På denna iskalla julnatt visade Peder att han var ”en man som passade för sin plats”. Han måste betraktas som en tvättäkta Lovö hjälte, som tyvärr fallit i glömska. Det finns skäl att önska att vi idag ägde samma tapperhet, mod och rikedom på utvägar, nu när vi står inför en ny invasion, inte denna gång av danskar, utan av bilar. Landets egna myndigheter, och även kommunens expansionistiska befolkningspolitik, tvingar på oss en växande tsunami av personbilar, lastbilar och motorcyklar, som kommer att förstöra Lovös särskilda kvalitéer för all framtid.

Men sagan är inte slut än. Peder Fredag dog aldrig. En virvelvind

plockade upp honom och kastade honom genom tid och rum till ett annat sekel, vårt eget. Spökliskt, men med medvetandet i behåll, tittade han omkring och betraktade den ö som han nästan gav sitt liv för att försvara. Han blev förskräckt när han förstod vad som planerades för Lovö, särskilt när hans trogna underrättelsestab luskat fram hur det hade gått till bakom scenerna. Han bestämde sig att dra sitt strå till stacken, att stå till motvärn. Han upptäckte Internet och, som folk idag brukar göra, började skriva en blogg. Ni kan ta del av Peder tankar om Lovös framtid om ni söker på www.lovobloggen.com.

Peter Tucker

2012/06/25

Eriksberg, Drottningholm
(för EleonoraPosten)

Barndomsminnen

Åren 1919 -1923 hyrde mina föräldrar en våning i kanslihuset. På vintern åkte vi spark över broarna och ibland med häst och släde från Alvik. Hästarna hade då ett vitt nät över sig som prydnad. Det var endast under juli månad, som vi inte bodde på Drottningholm. Hedviksberg på Malmen var ett känt utflyktsmål för saftkalas på våren. Det fanns inget hus, bara en syrenberså och en härlig utsikt. Vi hade också lekstuga mellan rötterna på den stora eken vid Ekensberg.

Kanslihuset var både bostad och kontor för slottsfogden. Den andra halvan bestod av två lägenheter varav vi bodde i den nedre. Apotekshuset var verkligen apotek med bostad för apotekaren. I Kavaljershuset var post, telegraf och telefonväxel. Där bodde bland andra kaptan Govert Kempf, som varje eftermiddag tog en promenad på trottoaren vid den ”nya” landsvägen, som hade samma sträckning som den har idag. Baron Fock från Ängsholmen på Kersön gjorde honom sällskap. Klockan fyra träffades de båda herrarna och de var så punktliga, att man kunde ställa klockan efter dem. Baron Fock är bland annat far till Märy von Rosen på Rocquelstad och Karin Göring.

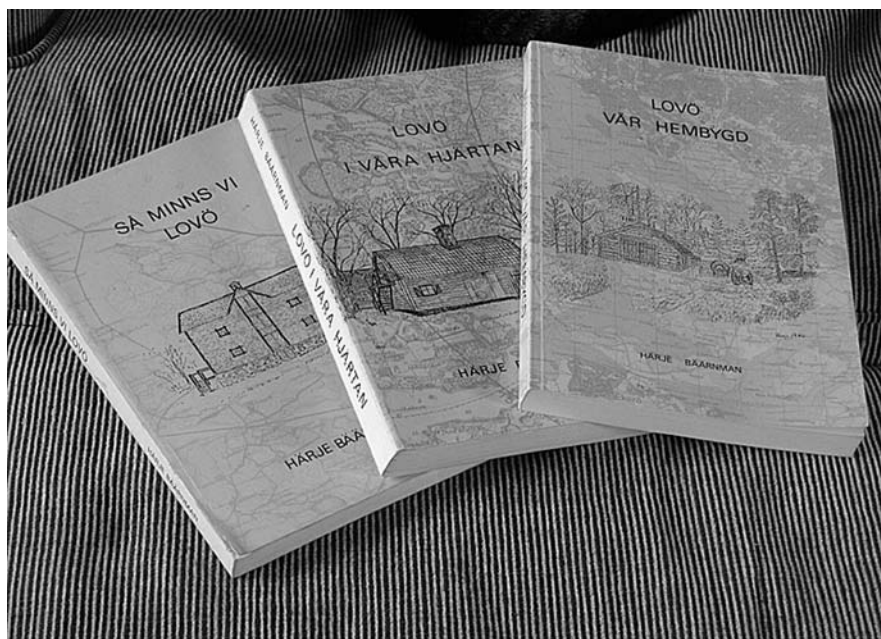
Regniga dagar kilade vi in till ”Bom-Jansson”, som tog oss med till teatern, där vi ibland fick rulla på åskan och veva på vågorna. Teatern låg på den tiden öde och tyst, den utnyttjades endast som magasin, dock inte scenen, saloonen, foajen och rummen däromkring.

I närheten av Hemmet fanns en liten kulle där det växte luktkvioler och i skogen på andra sidan landsvägen växte vildapel, gullvivor och liljekonvaljer.

Hur man tvättade sin tvätt vet jag inte, men jag minns hur man manglade den i mangeln med de stora stenblocken, där man idag tvättar och manglar i mangelboden på Malmen.

Det går en sägen, att när en kunglig person dör faller Wasapilen vid vattnet nedanför slottet en gren. Den första maj 1920 var en strålande vårdag men pilen hade förlorat en gren och i parken låg två döda svanar, kronprinsessan Margareta hade gått bort.

En gång när jag lekte vid Herkulesfontänen i Franska parken, kom en lång smal dam gående med tre hundar. Hon bar en bredbrättad hatt, hade mörka glasögon och var

Härje Bäärnmans tre böcker om Lovö är en guldgruva. De säljs av bemygdjeföreningen – närmast under bemygdjefdagarna den 8-9 september. Du kan också köpa dem på Röda Korsets Kupan.

svartklädd. Den största hunden, en rottweiler eller något liknande, nosade på mig. De två andra som var två svarta pudlar, stannade hos matte. Jag blev rädd och frågade "Är dina hundar farliga?" "Nej, det är de inte" svarade hon. "Vad heter de" frågade jag. "Pascha, Luck och Pett" sade hon och gick mot slottet uppför stora trappan, där bara de kungliga och hovet fick gå.

Så bröt en ny tid in och jag slutar med minnet av det stora päronträdet som stod utanför mitt fönster i Parken på andra sidan den nya landsvägen. Jag vill minnas en morgon om våren då päronträdet blommade.

Gerd Sjöstedt Drottningholm 1983
Hämtat ur Härje Bäärnmans bok Lovö i våra hjärtan. Sid 146 - 147

**GLÖM INTE
HEMBYGDSDAGARNA
8 OCH 9
SEPTEMBER!**

**Medlemsavgiften för 2012 är 150:- per person
och 200:- för flera personer på samma adress.**

PG 88 12 - 0

Eleonora-Posten

ISSN 1651-6508

utges av Lovö Hembygdsförening

Redaktör: Bertil Ottoson

Manusstopp till nr 4 den 13 november!

Lovö Hembygdsförening

Box 31

17802 Drottningholm

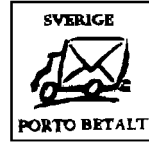
info@lovohembygd.com

www.lovohembygd.com

Plusgiro 8812-0

FÖRENINGSPOST B

Avs: Box 31
178 02 DROTNINGHOLM

Hembygdsdagarna

lördagen den 8:e och söndagen den 9:e september

På Rörby säljer vi bl.a. böcker och varglappströjor. Vi visar också Ralph Erskines första bostad i Sverige, "Lådan", kl 13 och 15 både på lördag och söndag.

Flera andra föreningar har aktiviteter och på gårdsplanen finns många bord där du kan köpa lokalproducerade produkter och göra fynd på loppis. Lovö Väware har en utställning i ladan där även knypplingskonsten visas.

Musik kommer att spelas och på söndag kl 14 blir det friluftsgudstjänst. Ostmunkar med buljong samt kaffe med dopp serveras båda dagarna. Föreningen För Fler Fjärilar på Lovö har årsmöte och medlemmarna bjuds på mat.

På Hogsta (kl 12 – 16) visar hembygdsföreningen Bagarstugan och Smedjan där du själv under handledning får smida dig något. Duktiga hantverkare reparerar Magasinet och du kan hjälpa till med rödfärgning av Bagarstugan och Smedjan. Tag med målarkläder.

Nybakade bullar och kaffe serveras på mjölkpallen. Någon spelman kommer förbi då och då.

På lördagen kl. 14 håller docent Ulrich Lange ett föredrag i Magasinet. Ulrich Lange är bebyggelsehistoriker med ekonomibyggnader som specialitet.

På söndagen kl. 14 berättar Ylva Othzén om äldre tiders jordanvändning på Lovö under temat "Under ytan". Ylva Othzén arbetar med projektet att göra Lovö till naturskyddsområde.